

Француската грешка ја влоши кризата

Од **НМ** - 11:11 27.07.2022

Ексклузивно за „Нова Македонија“, Кјел Магнусон, вонреден професор по социологија на Универзитет во Упсала, Шведска, прави стручна анализа на односот на Европа и Бугарија кон Македонија. Според него, одговорноста за кризата во голема мера е на Франција и на ЕУ. Да се тврди денес дека македонскиот јазик е бугарски дијалект е исто како да се расправа дека норвешкиот е всушност дански, нагласува Магнусон во анализата за нашиот весник

Од 2 јули, во Скопје имаше големи протести, загрозувајќи ја стабилноста на Балканскиот Регион. Одговорноста за кризата во голема мера е на Франција и ЕУ. Северна Македонија е земја кандидат од 2005 година, но преговорите за членство беа блокирани во 2019 година од Франција, а во 2020 година стави вето Бугарија. Причина беа „нерешените проблеми“ во разбирањето на „сопственото минато“. Според Бугарија, Македонците негираат заедничка историја и фактот дека нивниот јазик е бугарски дијалект.

На средината на јуни, Франција излезе со предлог за решение. Тоа беше отфрлено на 23 јуни од Димитар Ковачевски, премиерот на Северна Македонија, со образложение дека не се почитуваат јазикот и идентитетот на македонскиот народ. На 24 јуни, предлогот беше усвоен од бугарскиот парламент, со одредени резерви – вклучувајќи и одбивање да се признае постоењето на македонски јазик. На 30 јуни, претседателот Макрон претстави верзија што ќе ги задоволи интересите на двете страни. Софија го сметаше за суштински ист документ и изрази задоволство што ЕУ сега го презеде погледот на Бугарија.

Разликите меѓу предлозите се козметички, а балканскиот научник Флоријан Бибер го нарекува однесувањето на Французинот катастрофа.

Во Скопје, Владата зазеде позитивен став, очигледно убедена од ЕУ, според принципот „сега или никогаш“, дека јазикот во практика бил признаен, а дека историјата и идентитетот не биле дел од преговарачката рамка, на која, очигледно, ѝ противречи содржината на текстовите.

Предлогот се состои од три делумно преклопувачки документи, кои се занимаваат со ставот на ЕУ за членството на Македонија, рамката на преговорите, како и процедуралните прашања. Пред да продолжат преговорите по првиот состанок, Македонија мора да го измени својот устав за да се спомене бугарското малцинство по име. Според пописот од 2021 година, има 3.500 Бугари (0,19 отсто од населението), кои, досега, како Хрватите и Црногорците се означени како „други“.

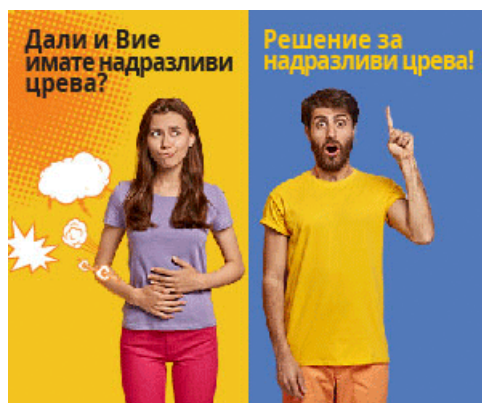
Може да се додаде дека ниту македонската етничка група ниту другите малцинства се спомнати во Уставот на Бугарија.

Во воведниот текст за јазикот се вели следново: „Во однос на преводите на тоа што е договорено на македонски јазик, ЕУ прими забелешки од Бугарија и од Северна Македонија за соодветните едностранни декларации за македонскиот јазик“. ЕУ на тој начин го изедначува бугарското негирање на македонски јазик со Уставот на Северна Македонија. Досега ниедна земја не била принудена да прифати такво нешто.

Особено е контроверзно толкувањето на концептот „добрососедски односи“. На почетокот, тоа ги поставува прашањата за јазикот, идентитетот и историјата, кои не се спомнуваа во претходните преговори за членство. Второ, недостига реципроцитет. Бугарските барања за Северна Македонија се исполнети, но за неа не се прават отстапки од бугарска страна. Во документите се споменува и договорот меѓу Бугарија и Македонија од 2017 година, чија цел е решавање конфликти околу историјата. Тоа се однесува на развојот на стандардниот јазик, на содржината на учебниците, натписите на спомен-обележјата, идентитетот на историските личности (на пр. периодот 1878–1913), како и она што Бугарија го нарекува говор на омраза. Исходот од разговорите ќе влијае на влезот во ЕУ.

Треба да се спомене дека заедничката историја е ограничена на раниот среден век, како и на двете светски војни, кога Северна Македонија беше окупирана од Бугарија. Од друга страна, оваа област била дел од византиската и српската средновековна држава, а од средината на 14 век до 1912/1913 година на Отоманската Империја.

Исто така, јужнословенската јазична област претставува континуитет на дијалекти и секој стандарден јазик обично е последица на политички, а не на јазични граници. Бугарскиот и македонскиот јазик се разликуваат од другите јужнословенски јазици по поедноставен случај на систем и дефинитивен завршен член. Сепак, тие се засноваат на многу различни дијалекти и ако дозволиме да поедноставиме – српскиот да биде шведски, македонскиот одговара на норвешкиот, а бугарскиот на дански. Да се тврди денес дека македонскиот е бугарски дијалект е исто како да се расправа дека норвешкиот е, всушност, дански. Бугарскиот јазик беше стандардизиран во 1899 година, врз основа на источнобугарски дијалекти. Четири години подоцна, во 1903 година, книгата „За македонските работи“ била конфискувана во Софија, бидејќи се изјаснила за јазик различен од бугарскиот, врз основа на дијалекти на југозападна Македонија. Овој јазик е кодифициран во 1944 година.

Точно е дека во одредени периоди имало тенденции да се бара македонски идентитет далеку назад во времето, а понекогаш и пренагласување на бројот на луѓе што го зборуваат македонскиот јазик на Балканот. Во овој поглед, сепак, Македонците не се разликуваат од нивните соседи. По неколку века под Османлиите, сите балкански народи се исправени пред задачата на (повторно) создавање историски континуитет.

Камен на сопнување се македонските револуционери кои меѓу 1878 и 1913 г. се бореле за автономна Македонија, одвоена од Бугарија. Родени се на север на Грција или во денешна Северна Македонија, но често се перципираа себеси како Бугари. Но во исто време зборувале јазик близок до денешниот македонски, споредјќи се за заеднички или посебен литературен јазик, делумно или целосно заснован на дијалекти во Македонија.

Пример за тоа дека ЕУ погреша е концептот на говор на омраза. Со него Бугарија *inter alia* тврди дека „администрацијата“ на земјата со Македонија за време на Втората светска војна не смее да се опишува како „(фашистичка) окупација“. Бугарија беше сојузник на Хитлер и иако Евреите во земјата беа спасени од холокаустот, македонските Евреи беа испратени во Треблинка. Деведесет проценти од 7.000 Евреи во окупирана Македонија ги загубија животите и ЕУ нема причина да го крие тоа.

На 14 јули, Урсула фон дер Лејен се обрати во Собранието на Северна Македонија. Таа наиде на овации кога рече „Нема сомнеж дека македонскиот јазикот е ваш јазик“, но исто така се соочи и со протести. Таа им посака добредојде на Македонците во Европа, но не беше целосно искрена кога изјави дека билатералните разговори за историјата не се услов за преговори. Не, да не се започне процесот, но тие претставуваат предуслов за позитивен исход. Освен тоа, донекаде е чудно да се бара земјата опишана како „мултиетнички пример“ да треба да го измени својот устав на досега невиден начин. Тонот на говорот беше позитивен, но тешко го неутрализираше патерналистичкиот карактер на предлогот на ЕУ.

Дури и ако францускиот предлог биде прифатен по хаотична дебата, му недостигаат и народната и парламентарната поддршка. Потребно е двотретинско мнозинство за измена на Уставот, што во моментот не постои, и новите избори тешко дека ќе сменат нешто. Според мислењето изразено во анкети, 72 отсто од Македонците и 56 отсто од населението во целина се против предлогот, што имплицира потенцијален конфликт меѓу Македонците и Албанците. Имајќи го предвид ова, тешко е да се разберат обидите на ЕУ да се скријат очигледните противречности во документот. Научници и политичари, како што е поранешниот министер за надворешни работи Никола Димитров, тврдат дека билатералните прашања за јазикот и идентитетот не треба да бидат дел од преговарачката рамка, што првенствено се однесува на владеењето на правото, демократијата и економијата. Шведската влада треба да работи на преформулирање на предлогот во оваа насока, додека (шведските) демохристијани и умерените треба да ги повикаат своите партнери во ЕПП да го сторат истото тоа.

Ниту национализмот ниту историскиот ревизионизам не ѝ припаѓаат на ЕУ.

Авторот е вонреден професор по социологија, специјалист по балкански студии, пензиониран од Универзитетот во Упсала

